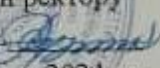

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА
ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ
ТАЛАС МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
КЕСИПТИК ОРТО БИЛИМ БЕРҮҮ БӨЛҮМҮ**

ТалМУнун Окумуштуулар
кеңешинде бекитилди
Протокол № 11
“27” 08 2024-ж.

Бекитемин
ТалМУнун ректору
Шаршембиев Ж.С.
“28” 08 2024-ж.

**КЕСИПТИК ОРТО БИЛИМ БЕРҮҮНҮН НЕГИЗГИ КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮ
ПРОГРАММАСЫ**

Адистиги: 050704: Мектепке чейинки билим берүү

Квалификациясы – мектеп жашына чейинки балдардын тарбиячысы

Окутуу мөөнөтү: негизги кесиптик билим берүү программасын өздөштүрүүнүн нормативдик мөөнөтү күндүзгү окутуунун формасында:

Жалпы орто билим берүүнүн базасында - 1 жыл 10 ай;

Негизги жалпы билим берүүнүн базасында - 2 жыл 10 ай.

ОКБнын КНББПсын окуунун сырттан жана дистанттык формалары боюнча өздөштүрүү мөөнөтү нормативдик мөөнөткө салыштырмалуу 6 айга узартылат.

Окутуунун формасы: күндүзгү, сырттан.

Талас-2024

050704 Мектепке чейинки билим берүү адистиги боюнча кесиптик орто билим берүү адистигинин Программасы “Педагогика” секциясынын отурумунда каралып, бекитүүгө сунушталды, протокол № 10 2.06 2024-жыл

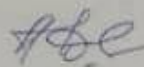
Иштен чыккандар:

- 1.Кудабаева Г.Б., секция башчысы «Педагогика» секциясы
- 2.Момоконова С.А. «Педагогика» секциясынын окутуучусу
- 3.Батыркулова А.С. «Педагогика» секциясынын окутуучусу
- 4.Калманова Б.Б. «Педагогика» секциясынын окутуучусу
- 5.Бузурманова Б.Б. Талас шаарындагы “Теремок” бала бакчасынын башчысы
- 6.Бақытова Д.З. КДО-1-22 группасынын студенти

Рецензент: Талас шаары “Алтын-Балалык” бала бакчасынын
директору Калыбек кызы Айнагул

“ 7 ” 06 2024-жыл № 8 педагогикалык кеңештин токтому менен практикада колдонууга жактырылды жана сунушталды.

Педагогикалык кеңештин төрайымы:

 Ажибаева А.Ж.

МАЗМУНУ

1. Жалпы жоболор	4
1.1. ББНПны иштеп чыгуунун нормативдик документтери	4
1.2. Терминдер, аныктамалар, белгилөөлөр, кыскартуулар	5
2. Колдонуу тармагы	6
3. Билим берүүнүн негизги программаларына жалпы мүнөздөмө	6
3.1. Билим берүүнүн негизги программасынын максаттары	6
3.2. ББНПсын өздөштүрүүнүн мөөнөтү	9
3.3. ББНПсын өздөштүрүүнүн эмгек сыйымдуулугу	9
3.4. ББНПсын бүтүрүүчүлөрүнүн кесиптик ишмердүүлүгүнүн жалпы мүнөздөмө	10
3.5. Бүтүрүүчүлөрдүн кесиптик ишмердүүлүгүнүн түрлөрү	10
3.6. Бүтүрүүчүнүн компетенциялары	11
4. 050704 “Мектепке чейинки билим берүү” адистигинин НББПнын ишке ашыруунун мазмуну жана окуу процессин уюштуруунун регламентөөчү документтери	17
4.1. Календардык окуу графиги	17
4.2. НББПнын окуу жана жумушчу планы	17
4.3. Окуп-таанышуу, педагогикалык, кесип алдындагы практикалар.....	17
5. НББПсын окуу-методикалык жана маалыматтык камсыздоо	18
5.1. Окуу процессин кадрдык камсыздалуусу.....	18
5.2. Окуу-методикалык, маалыматтык жактан камсыздалышы.....	18
5.3. Окуу процессинин материалдык-техникалык камсыздалуусу.....	19
6. Студенттердин жалпы маданий компетенцияларын өнүктүрүүнү камсыздоодо ТалМУ КОБББ социалдык-маданий чөйрөсүнө мүнөздөмө.....	20
7. ББП САПАТЫН БААЛОО	
7.1.Кесиптик ишмердүүлүктөрдүн негизги түрлөрүн, кесиптик жана жалпы компетенцияларды өздөштүрүүлөрүн көзөмөлдөө жана баалоо.....	23
7.2.Мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестация.....	24

1. ЖАЛПЫ ЖОБОЛОР

Талас мамлекеттик университетинин орто кесиптик билим берүү программасынын **050704 – Мектепке чейинки билим берүү адистиги боюнча** негизги билим берүү программасы Мамлекеттик билим берүү стандартынын негизинде, Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» мыйзамына (11-август 2023-жыл №179) Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын редакцияларында 28- декабрь 2006 жыл № 225, 31-июль 2007-жыл № 111, 31-июль 2007-жыл № 115, 20-январь 2009-жыл № 10, 17- июнь 2009-жыл № 185, 15-январь 2010- жыл № 2, 13 июнь 2011-жыл № 42, 8-август 2011-жыл № 150, 29-декабрь 2011-жыл № 255, 23-август 2011-жыл № 496, 29-май 2012-жыл № 347, 30-июль 2013-жыл №176,) жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн билим берүү жаатындагы аныктаган тартиптеги башка ченемдик укуктук актыларына, Талас мамлекеттик университетинин педагогикалык практикаларды өткөрүү боюнча жобого (ТалМУ, 29.05.2024), Студенттердин тандоо курсу боюнча жобого (ТалМУ 17.02.2022), Талас мамлекеттик университетинин бүтүрүүчүлөрүнүн жыйынтыктоочу мамлекеттик аттестациялоо жөнүндөгү жобого (28.02.24) ылайык иштелип чыкты жана Окумуштуулар кеңешинин №11 28.08.2024-жылдын протоколу менен бекитилди. (Тиркеме-1)

Бул **050704 – Мектепке чейинки билим берүү адистиги боюнча** негизги билим берүү программасы окутуунун максатын, күтүлүүчү натыйжасын, мазмунун, шарттарын жана билим берүү процессин ишке ашыруу технологияларын, адистик боюнча бүтүрүүчүлөрдү даярдоо сапатын баалоону жөнгө салат. Мындан сырткары программа базалык жана жумушчу окуу пландарын, билим берүү программасы боюнча компетенциялардын картасын, окуу планында көрсөтүлгөн базалык, окуу жай тарабынан сунушталган жана студенттердин тандоосундагы дисциплиналардын, өндүрүштүк практикалардын жана жыйынтыктоочу мамлекеттик аттестациялардын талаптарын камтыйт.

1.1. Негизги билим берүү программасын иштеп чыгуудагы нормативдик документтер

050704 – Мектепке чейинки билим берүү адистиги боюнча негизги билим берүү программасын иштеп чыгуунун нормативдик укуктук базасы болуп төмөнкү документтер эсептелет:

- Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндөгү» мыйзамы;
- Кыргыз Республикасынын Кесиптик орто билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты;
- Кыргыз Республикасынын билим берүү жана илим министрлигинин нормативдик- методикалык документтери;
- ТалМУнун Уставы;
- ТалМУнун "Окуу процессин уюштуруунун негизинде окутуунун кредиттик технологиясы жөнүндө (ECTS)" жөнүндөгү жобосу;
- ТалМУнун "Жумушчу программасын жана силлабустун структурасы жана мазмуну жөнүндө" жөнүндөгү жобосу;
- ТалМУнун "Окуу-методикалык комплекси (ОМК)" жөнүндөгү жобосу;
- ТалМУнун "Педагогикалык практиканы өткөрүү" жөнүндөгү жобосу;
- ТалМУнун “Бүтүрүүчүлөргө мамлекеттик аттестация уюштуруу" жөнүндөгү жобосу;
- ТалМУнун "Мониторинг жүргүзүү, билим берүүнүн сапатын жакшыртуу" жөнүндөгү жобосу
- ТалМУнун "Студенттерди учурдагы жана аралык текшерүү" жөнүндөгү жобосу.

1.2. Терминдер, аныктамалар, белгилөөлөр, кыскартуулар

Кыргыз Республикасынын Кесиптик орто билим берүүнүн мамлекеттик билим берүүнүн ушул стандартында Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» мыйзамына жана Кыргыз Республикасында белгиленген тартипте кабыл алынган кесиптик орто билим берүү жаатындагы эл аралык документтерге ылайык төмөнкүдөй терминдер жана аныктамалар пайдаланылат:

компетенттүүлүк багыт – билим берүү процессин уюштуруу, мазмунун тандоо, максатын аныктоо, билим берүү технологиясын тандоону жана билим берүү натыйжаларын баалоого, билим берүү натыйжасы катары окуу жайдын бүтүрүүчүлөрүнүн компетенцияларынын жыйындысы жана компетенцияларды калыптануу деңгээлдери;

компетенция – белгилүү бир тармакта кесиптик ишмердик менен шугулданууга мүмкүндүк берүүчү билимдердин, көндүмдөрдүн жана билгичтиктердин, инсандык сапаттардын динамикалык комбинациясы;

компетенттүүлүк - тийиштүү тармакта кесиптик иш жүргүзүү үчүн зарыл болгон жекече сапаттардын, билимдердин, көндүмдөрдүн (ыктардын) жана билгичтиктердин кыймылдуу комбинациясы;

жалпы компетенттүүлүк – жалпы ишмердиктерди аткарууда пайда болгон маселелерди чечүүдө колдонулуучу билимдердин жана билгичтиктердин, практикалык тажрыйбалардын негизинде ийгиликтүү аракеттенүү жөндөмдүүлүгү;

кесиптик компетенттүүлүк - кесиптик ишмердикке байланыштуу маселелерди чечүүдө билимдердин жана билгичтиктердин, практикалык тажрыйбалардын негизинде ийгиликтүү аракеттенүү жөндөмдүүлүгү;

кесиптик билим берүүнүн негизги программасы - даярдоонун тийиштүү багыты боюнча билим берүү процессин ишке ашыруунун мазмунун, максаттарын, күтүлүүчү натыйжаларын аныктоочу жана уюштурулушун регламентөөчү окуу-усулдук документтердин жыйындысы;

дисциплиналардын цикли - окутуунун, тарбиялоонун белгиленген максаттарына жана натыйжаларына карата белгилүү бир логикалык жыйынтыкка ээ болгон билим берүү программасынын бир бөлүгү же окуу дисциплиналардын жыйындысы;

кесиптик модуль - окутуунун, тарбиялоонун максаттарына жана натыйжаларына карата белгилүү бир логикалык жыйынтыкка ээ болгон окуу дисциплинасынын бөлүгү;

кредит (зачеттук бирдик) - кесиптик билим берүүнүн негизги программасынын эмгек сыйымдуулугунун шарттуу өлчөмү.

окутуунун натыйжалары – негизги билим берүү программасы модулу боюнча окутуунун натыйжаларына ээ болгон компетенциялар.

- **НКББП милдеттүү бөлүгү** – бул ББП иштеп чыккан ОКБ тарабынан аныкталган ББП сөзсүз студенттер өздөштүрүү үчүн түзүлгөн бөлүк. Мамлекеттик билим берүү стандартынын негизинде көрсөтүлгөн студенттердин компетенцияларын калыптандырууну камсыздайт. Ал өз ичине мамлекеттик билим берүү стандартындагы дисциплиналарды жана практикаларды, мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестацияларды камтыйт.

- **НКББП вариатив бөлүгү** – бул мамлекеттик билим берүү стандартында көрсөтүлгөн компетенцияларды кеңейтүү, тереңдетүүгө багытталган билим берүү катыштарын аныктоо, ошондой эле студенттердин компетенцияларын калыптандырууда мамлекеттик билим берүү стандартына ылайык кошумча компетенцияларды аныктоо менен мекеме тарбынан уюштурган дисциплиналарга жана практикаларга кошуу.

ЖМА жыйынтыктоочу мамлекеттик аттестация – студенттердин билим берүү программасын өздөштүрүү деңгээли жана аны баалоо формасы.

Кыскартуулар жана белгилөөлөр:

Ушул билим берүү негизги программасында төмөндөгү кыскартуулар колдонулат:

МББС – мамлекеттик билим берүү стандарты;

КОББ – кесиптик орто билим берүү;

КОББ МББС – кесиптик орто билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты;

КББНП – кесиптик билим берүүнүн негизги программасы;

КББНП ДЦ – кесиптик билим берүүнүн негизги программасынын дисциплиналарынын цикли;

КООЖ – кесиптик орто окуу жайы;

ЖК – жалпы компетенциялар;

КК – кесиптик компетенциялар;

КД – кесиптик дисциплиналар;

ОМБ – окуу-методикалык бирикмелер;

ОУК – окуу-усулдук кеңеш;

КМ – кесиптик модуль;

ДАК – дисциплиналар аралык курс;

ДЦ – дисциплиналардын цикли.

2. Колдонуу тармагы.

2.1. Негизги билим берүү программасын колдонуучулар: ТалМУнун администрациясы; окутуучулар курамы жана студенттер; окуу-усулдук бирикмелер жана кеңештер; тийиштүү кесиптик ишмердүүлүктөгү адистердин жана иш берүүчүлөрдүн бирикмелери; кесиптик орто билим берүү чөйрөсүндө аттестацияны, аккредитацияны жана сапатка көзөмөлдү жүзөгө ашыруучу ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдар.

2.2. Абитуриент окууга тапшыруу үчүн төмөндөгү документтердин бирөөсүн алып келүүсү керек:

- орто билими жөнүндө аттестат;
- негизги жалпы билими жөнүндө күбөлүк;
- өздүктүгүн тастыктоочу документ (паспорт, туулгандыгы тууралуу күбөлүк);
- келечекте педагогикалык ишмердүүлүктү жүргүзүүгө уруксат берүүчү ден соолугу боюнча (угуусу, көрүүсү, сүйлөөсү ж.б. ооруулардын болбоосу) тастыктаган медициналык тактама.
- Сүрөт (3*4 өлчөмүндөгү) 8 даана.

3. Билим берүүнүн негизги программаларына жалпы мүнөздөмө

3.1. Билим берүү программасынын концепциясы, максаты (миссиясы), милдеттери.

050704–Мектепке чейинки билим берүү НББП өзүнүн максаты катары студенттерде МББС көрсөтүлгөндөй жалпы жана кесиптик компетентүүлүктөрдү калыптандыруу болуп саналат. Ошону менен бирге студенттерде төмөнкү инсандык касиеттерди калыптандыруу болуп саналат: максаттуулук, уюштуруучулук, жоопкерчилик, коммуникативдүүлүк, аттуулдук, толерантуулук, жалпы маданияттуулугун жогорулатуу, кесипте өзүн өзү

реализациялоого жана дайыма өзүн өзү өнүктүүрүүгө даяр болууга калыптандыруу.

050704–Мектепке чейинки билим берүү адистигинин НББПнын максаттары:

1-максат. Бүтүрүүчүнүн мектепке чейинки билим берүү уюмдарында ийгиликтүү иштөөгө, МЧББУда жана үй- бүлөдө эрте жаш курактагы жана мектеп жашына чейинки балдарды өнүктүрүү, тарбиялоо жана окутуу боюнча универсалдуу жана кесиптик компетенцияларга ээ боло алган адисти даярдоо;

2-максат. Бүтүрүүчүнүн социалдык мобилдүүлүгүнө жана эмгек рыногундагы туруктуулугуна түрткү берүүчү кесиптик орто билим берүү тармагында мектеп жашына чейинки балдардын болочок тарбиячыларын даярдоо.

3-максат. Мектепке чейинки билим берүү адистиги боюнча Талас өрөөнүнүн жана Республиканын суроо талаптарына жооп берген, жогорку компетенттүү кадрларды даярдоо

4-максат. Студенттердин максатка умтулгандык, уюшкандык, эмгекчилдик, жоопкерчилик, жарандуулук, коммуникативдүүлүк, толеранттуулук сыяктуу социалдык-инсандык сапаттарын калыптандыруу, жалпы маданиятын жогорулатуу ж.б.).

НББПнын күтүлүүчү натыйжалары азыркы коомдун кесипкөй, компетенттүү жана атаандаштыкка жөндөмдүү адистерин даярдоого негизделип, келечектеги мектепке чейинки билим берүү уюмдарынын тарбиячылары ээ болуучу кесиптик компетенцияларга маани берилген. Окутуунун күтүлүүчү натыйжаларын аныктоодо иш берүүчүлөр тарабынан эмгек рыногунун талаптары эске алынып, секциянын профессордук –окутуучулар курамынын катышуусу менен иштелип чыккан.

Окутуунун күтүлүүчү натыйжалары:

ОН 1

Орус жана кыргыз тилдеринде оозеки жана жазуу жүзүндө сүйлөөнү билүү; коомдо кабыл алынган сүйлөө этикети, алган билимдерин көйгөйлөрдү чечүү, кесиптик ишмердүүлүк процессинде колдонуу, "Манас" эпосунун идеяларын практикалык турмушта колдонууну өздөштүрүү. Чет тилде ишкердик коммуникация мүмкүнчүлүгүнө ээ болуу; сабаттуу жазуу жана сүйлөө көндүмдөрүнө ээ болуу.

ОН 2

Кыргызстандын тарыхый фактыларын жана окуяларын, Кыргызстандын өнүгүшүнүн тарыхый сүрөтүн жана суверендүү Кыргызстандын социалдык-экономикалык, саясий жана маданий өнүгүүсүн билүү жана аларга ээ болуу, ошондой эле диалектикалык- материалисттик ой жүгүртүү жана дүйнөнү кабыл алуу көндүмдөрүнө ээ болуу, философиянын негизги категориялары, түшүнүктөрү жана мыйзамдары менен иштей билүү; дүйнөнүн илимий, философиялык жана диний көз караштарынын негиздери; тарыхый, философиялык билимди кесиптик ишмердүүлүктө колдонуунун жолдорун жана ыкмаларын өздөштүрүү.

ОН 3

Эң жөнөкөй дифференциалдык, интегралдык теңдемелерди чечүү, матрицалар менен эң жөнөкөй амалдарды аткаруу көндүмдөрүн билүү жана ээ болуу, ПКда иштөө көндүмдөрүнө ээ болуу, тексттик документтер жана таблицалар менен иштөө, маалымат базаларын түзүү, интернетте иштөө көндүмдөрүнө ээ болуу.

ОН 4

Дүйнөлүк картадагы Кыргызстандын географиялык абалын билүү жана ага ээлик кылуу, Кыргызстандын чек араларын, чек ара мамлекеттерин, чет жакаларын, Кыргызстандын административдик-аймактык бөлүнүшүн, жаратылыш шарттарынын калктын турмушуна, күнүмдүк турмушуна жана чарбалык ишине тийгизген таасирин билүү;табигый- экономикалык зоналарда жаратылыш ресурстарын сарамжалдуу

пайдалануунун жолдорун түшүнүү; адамзат цивилизациясынын биосферанын мыйзамдарына шайкештигин регионалдык өзгөчөлүктөрдү эске алуу менен экологиялык маданиятка жана айлана- чөйрөнүн абалы үчүн жоопкерчиликти сезип, сергек жашоо образына ээ болуу.

ОН 5

Өз ишин уюштура билүү, кесиптик тапшырмаларды аткаруунун методдорун жана жолдорун тандап, натыйжалуулугун жана сапатын баалоо; көйгөйлөрдү чечүү, стандарттык жана стандарттык эмес кырдаалда чечимдерди кабыл алуу, демилгени жана жоопкерчиликти көрсөтүү; кесиптик милдеттерди натыйжалуу аткаруу, кесиптик жана инсандык өнүгүү үчүн зарыл болгон маалыматтарды издөө, чечмелөө жана колдонуу;

ОН 6

Командада иштей билүү, кесиптештери, жетекчилиги, кардарлары менен натыйжалуу баарлашуу; топтун мүчөлөрүнүн (баш ийгендердин) иши жана алардын жумуш ордунда машыгуусу, тапшырмаларды аткаруунун натыйжасы үчүн жоопкерчиликти алуу; жеке жана кесиптик өнүгүүсүн башкаруу, кесиптик ишмердүүлүктөгү эмгек шарттарынын жана технологияларынын өзгөрүүлөрүнө ылайыкташуу; чакан командалар менен уюштуруучулук жана башкаруучулук ишке даяр болуу; сергек жашоо образы, айлана- чөйрөнү коргоо жана ресурстарды сарамжалдуу пайдалануу үчүн алган билимин колдоно алышат.

Тарбиялоо жана билим берүү иш-аракеттеринин багыттары:

ОН 7

Келечектеги кесибинин маңызын жана социалдык маанисин түшүнүү, ага туруктуу кызыгуу көрсөтүү. Балдардын укуктары жана чоңдордун балдарга карата милдеттери жөнүндөгү негизги документтерди, мектепке чейинки курактагы балдарды өнүктүрүү, тарбиялоо боюнча ченемдик документтерди өз кесиптик ишмердүүлүгүндө колдоно билүү, мазмунун, принциптерин, формаларын, методдорун жана каражаттарын, мектепке чейинки балдарды окутуу, өнүктүрүү жана аларды мектепке даярдоо, мектепке чейинки билим берүү уюмдарында бирдиктүү педагогикалык процессти жүргүзүү; мектепке чейинки курактагы балдар менен өз ара аракеттенүү, эрте жана мектепке чейинки курактагы балдар менен иштөөдө инсанга багытталган мамилени ишке ашыруу, билим алуу деңгээлин талдоо. Балдар психологиясынын негиздерин колдонуп, ар бир балага жардам берүү, эрте жана мектепке чейинки курактагы баланын ийгиликтүү өнүгүүсүнүн шарты катары баарлашууда жагымдуу психологиялык атмосфераны түзүү үчүн даяр болуу жана мектепке чейинки курактагы балдардын ден-соолугун чыңдоо, педагогикалык процесстин санитардык-гигиеналык шарттарын камсыз кылуу.

ОН 8

Мектепке чейинки билим берүү мекемесинде белгиленген күн тартибинин жана сабактардын графигинин аткарылышын камсыз кылууга даяр болуу; мектепке чейинки билим берүү уюмунда балдардын жашоосун маңыздуу уюштуруу. Мектепке чейинки билим берүүчү уюмда мектеп жашына чейинки балдарды өнүктүрүүнүн, тарбиялоонун жана окутуунун жетишилген деңгээлин талдоонун жана баалоонун негизинде бирдиктүү педагогикалык процессти иштеп чыгууну, жүзөгө ашырууну жана талдай билүү. Ар кандай түрлөрдү жетектөөгө даяр болуу, мектепке чейинки балдардын ишин, тарбиячы мектепке чейинки курактагы балдарды окуткан иш-аракеттер чөйрөсүндө көндүмдөргө ээ болуу; мектепке чейинки курактагы балдарды өнүктүрүү, тарбиялоо жана билим берүү боюнча коюлган максаттарга жетүүнү камсыз кылуу үчүн аларды иштеп чыгып, методикасын колдоно алуу.

Социалдык жана билим берүү иш-аракеттеринин багыттары:

ОН 9

Ата-энелер менен өз ара аракеттенип, аларга педагогика, психология жана үй-бүлөдө мектепке чейинки курактагы балдарды тарбиялоо методикасы боюнча кеңештерди берүү, балдардын жана үй-бүлөлөрдүн кызыкчылыктарын жана укуктарын коргоо, балдарды толук социалдаштыруу, үй-бүлө жана өнүгүү мүмкүнчүлүгү чектелген мектеп жашына чейинки балдар менен түзөтүү иштери жаатындагы адистерге жардам берүүгө даяр.

Методикалык иш чөйрөсүндө:

ОН 10

Мектепке чейинки билим берүүнүн методикалык документтери, мектепке чейинки билим берүү жана тарбия жаатындагы маалыматтык-укуктук документтер менен иштей билүү; Окуу материалдарын иштеп чыга билүү; (календардык-тематикалык пландарды, сабактардын пландарын түзүү ж.б.) мектепке чейинки билим берүүнүн билим берүү стандартына жана окуу-методикалык адабияттарга негиздөө; Жетишилген натыйжаларды талдоонун негизинде мектепке чейинки курактагы баланын инсандыгын өнүктүрүүнү жана балдар менен билим берүүчү, билим берүү иш-чараларын иштеп чыгуу; Мектепке чейинки курактагы балдар үчүн предметтик өнүгүү чөйрөсүн түзө билүү, айлана-чөйрө жөнүндө маалыматты мектеп жашына чейинки балдар үчүн жеткиликтүү формага айландыра билүү; жаңы технологияларды тутумдаштыруу, баалоо жана өзүнүн педагогикалык иш-аракеттеринде колдоно билүү жана ушул жааттагы окутуу тажрыйбасы мектепке чейинки билим берүү жана тарбиялоо, кесиптик адабиятты изилдөөнүн, башка мугалимдердин ишмердүүлүгүнө көз чаптыруунун жана талдоонун негизинде, техникалык окуу куралдарын жана компьютердик жабдууларды колдоно билүү.

3.2. Адистиктин ББНПсын өздөштүрүүнүн мөөнөтү:

050704–Мектепке чейинки билим берүү адистигинин күндүзгү окуу формасында, жалпы орто билимдин базасында 050704 – Мектепке чейинки билим берүү адистиги боюнча кесиптик негизги билим программасын өздөштүрүүнүн нормативдик мөөнөтү 1 жыл 10 айды түзөт, негизги жалпы билим берүү базасында ишке ашырылган учурда өздөштүрүүнүн нормативдик мөөнөтү 2 жыл 10 айды түзөт.

1 – Таблицада ОКБ адистикти даярдоонун күндүзгү окуу формасынын окуу мөөнөтү көрсөтүлгөн

Таблица 1

Окууга кабыл алуу үчүн билим берүүнүн деңгээли	Күндүз окутуу формасынын мөөнөтү
негизги жалпы билим берүү	2 жыл 10 ай
орто жалпы билим берүү	1 жыл 10 ай

3.3. 050704–Мектепке чейинки билим берүү адистигинин НББПсын өздөштүрүүнүн эмгек сыйымдуулугу:

Күндүзгү окуу формасы боюнча окуу жылындагы КОББ КББНПнын эмгек сыйымдуулугу 60тан кем эмес кредитке (зачеттук бирдикке) барабар. Окуу процесси эки семестрлик болуп курулган учурда, бир окуу семестринин эмгек сыйымдуулугу 30 кредитке (зачеттук бирдикке) барабар, ал өз ичине бардык аудиториялык саатарды, студенттин өз алдынча иштерин, практика жана НББП өздөштүрүүсүн текшерүүгө

берилген убакытты камтыйт.

Таблица 2

Кабыл алуунун билим берүү базасы	Квалификациясы		Өздөштүрүүнү н нормативдик мөөнөтү	Эмгек көлөмү (зачеттук жүктөмдө)
	ББП классификациясы нын коду	Аталышы		
негизги жалпы билим берүү базасында	050704	мектепке чейинки мекемелердин тарбиячысы	2 жыл 10 ай	1440саат+120к
орто жалпы билим берүү базасында			1 жыл 10 ай.	120к

3.4. ББНПсын бүтүрүүчүлөрүнүн кесиптик ишмердүүлүгүнүнө жалпы мүнөздөмө.

3.4.1. Кесиптик ишмердүүлүк чөйрөсү

Бул адистиктин ББНПсын бүтүрүүчүлөрү, мамлекеттик жана жеке менчик мектепке чейинки билим берүү мекемелеринде мектепке чейинки курактагы балдардын тарбиячысы катарында иштөөгө, ошондой эле үй шартында мектепке чейинки балдарды тарбиялоого даярдалат. ББП жергиликтүү иш берүүчүлөрдүн сунуштарын, талаптарын эске алуу менен жана азыркы эмгек рыногунун шарттарында атаандаштыкка туруштук бере ала турган адистерди даярдоо максатында түзүлдү. Ошондуктан төмөнкүлөр ишенимдүү иш берүүчүлөр болуп эсептелишет:

- балдар бакчалары;
- билим берүү мекемелери жана уюмдары.

3.4.2. Бүтүрүүчүнүн кесиптик ишмердүүлүгүнүн объектилери болуп төмөнкүлөр эсептелинет:

“Мектепке чейинки билим берүү” квалификациясына ээ болгон бүтүрүүчүлөрдүн ишмердик объектилери – мектепке чейинки билим берүү уюмдары, коомдук уюмдар, мамлекеттик структуралар, илим изилдөө мекемелери.

3.5. Бүтүрүүчүлөрдүн кесиптик ишмердүүлүгүнүн түрлөрү:

тарбиячылык-билим берүүчүлүк – мектепке чейинки мекемелердин билим берүү программаларына ылайык бүтүндүктүү педагогикалык процессти ишке ашыруу; наристенин ийгиликтүү өнүгүшүнүн шарты катары предметтик-өнүктүрүүчү педагогикалык чөйрөнү түзүү; балдардын мазмундуу жашоосун уюштуруу жана алардын ишмердигин ар кыл түрлөрүн (оюн, окуу-таанып билүү, көркөм, дене тарбия, сүйлөшүү, тиричиликтик, эмгектик ишмердиктерин) жетектөө; баланы иликтөөнүн, окутулганын жана тарбиялуулугун талдоо, анын инсандыгын өнүктүрүүнү долбоорлоонун негизинде балдар менен иштөөдөгү инсанга багытталган подходду ишке ашыруу; балдардын өмүрүн жана ден соолугун коргоону камсыз кылуу; тарбиячынын ишмердигинин ден соолукту сактоочу функциясын жүргүзүү; нормадан четтөөсү бар балдар менен коррекциялык ишмердик тармагындагы адистерге көмөк көрсөтүү.

окуу-методикалык – билим берүү программаларын, окуу-методикалык адабияттарды окуп чыгуунун негизинде тарбиялык-билим берүүчүлүк ишти пландаштыруу, курчап турган дүйнө жөнүндө маалыматты балдарга жеткиликтүү формага өзгөртүү; жетишилген натыйжалардын негизинде тарбиялык-билим берүүчүлүк ишмердикти долбоорлоо;

социалдык-педагогикалык – ата-энелердин алар үчүн практикалык мааниге ээ

болгон мектепке чейинки жана үй-бүлөлүк педагогиканын, мектепке чейинки курактагы балдардын психологиясынын жана тарбиялоо методикасынын жоболорун өздөштүрүүсүнө кеңешчилик жардам берүү; балдардын толук кандуу коомдошуусу үчүн шарттарды түзүү, аларды социалдык дүйнө менен тааныштыруу; балдардын кызыкчылыктарын жана укуктарын коргоо.

3.5.1. Бүтүрүүчүлөрдүн кесиптик ишмердүүлүгүнүн милдеттери:

- балдардын өнүгүүсүнүн, билим алуусунун жана тарбия алуусунун деңгээлин баалоонун жана талдоонун негизинде педагогикалык процессти проектирлөө, пландаштыруу жана аны ишке ашыруу;

- мектепке чейинки курактагы балдарды окутууга жана тарбиялоого коюлган максаттарга жетүүнү ишке ашыруу;

- мектепке чейинки курактагы балдар менен мамилелеше (кызматташа) алуу;

- мектепке чейинки курактагы балдардын инсандык өзгөчөлүктөрүнө байкоо жүргүзүүнүн негизинде, алар дуушар болгон кыйынчылыктарды аныктоо жана андан чыгууга жардам берүү;

- гумандуу педагогикалык чөйрө түзүүгө жетишүү;

- ата-энелер менен педагогикалык иштерди алып баруу;

- окутуунун техникалык каражаттарын жана компьютердик техниканы колдонууну билүү;

- өзүнүн билимин өркүндөтүүнүн жана өзүн-өзү тарбиялоонун билгичтиктерине жана ыкмаларына ээ болуу.

3.5.6. 050704 – Мектепке чейинки билим берүү адистиги боюнча орто кесиптик билимдин кесиптик негизги билим берүү программасын өздөштүргөн бүтүрүүчү:

- жогорку кесиптик билимдин кесиптик негизги билим берүү программасын өздөштүрүүгө даярдалган;

- 031100 – Педагогика жана мектепке чейинки билим берүүнүн методикасы адистиги боюнча жогорку кесиптик билимдин кесиптик негизги билим берүү программасын кыскартылган мөөнөттөрдө өздөштүрүүгө даярдалган.

3.6. Кесиптик негизги билим берүү программасын өздөштүрүүнүн натыйжасында бүтүрүүчүлөр төмөнкүдөй компетенцияларга ээ болууга тийиш:

А) жалпы компетенцияларга (ЖК):

ЖК1. Өз ишин уюштурууну, кесиптик милдеттерди аткаруу методун жана ыкмаларын тандоону, алардын натыйжалуулугун жана сапатын баалоону билүү;

ЖК2. Стандарттык жана стандарттык эмес абалдарда чечим кабыл алуу, маселелерди чечүү, жоопкерчиликти жана демилге көтөрүү;

ЖК3. Кесиптик милдеттерди натыйжалуу аткаруу, кесиптик жана инсандык өнүгүү үчүн зарыл болгон маалыматтарды издөө, чечмелөө жана пайдалануу;

ЖК4. Кесиптик ишинде маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу;

ЖК5. Командада иштөөнү, кесиптештер, жетекчилер жана кардарлар менен натыйжалуу баарлашууну билүү;

ЖК6. Команда мүчөлөрүнүн (кол алдындагы) иши жана аларды иш орунда окутуу, тапшырмаларды аткаруунун жыйынтыгы үчүн жоопкерчилик алуу;

ЖК7. Жеке инсандык жана кесиптик өнүгүүсүн башкаруу, кесиптик иште эмгек шарттарынын жана технологиялардын өзгөрүүсүнө адаптациялануу;

ЖК8. Чакан жамаат менен уюштуруу-башкаруу иштерине даяр болуу.

ЖК9. Саламаттыкта жашоо, жаратылышты коргоо жана анын ресурстарын максаттуу пайдалануу үчүн алган керектүү билимин пайдаланууга жөндөмдүү

ЖК10. Өзүнүн оозеки жана жазуу кебин мамлекеттик жана расмий тилде туура, далилдүү жана так түзүүгө жөндөмдүү; социалдык карым катнаш деңгээлинде чет тилдердин бирин өздөштүргөн.

Б) кесиптик компетенцияларга (КК):

1. Тарбия - билим берүүчү ишмердүүлүгү боюнча:

КК1. Болочок кесибинин маңызын жана социалдык баалуулугун түшүнүү, ага карай туруктуу кызыгуусуна ээ болуу;

КК2. Балдардын укуктары жана чоң адамдардын балдарга карата милдеттери жөнүндөгү негизги документтерди, мектеп жашына чейинки балдарды өнүктүрүү, тарбиялоо жана окутуу боюнча маселелери боюнча укуктук - ченемдик документтерди өздүк кесиптик ишмердүүлүгүндө колдоно билүү;

КК3. Мектеп жашына чейинки балдарды окутуунун, тарбиялоонун, өнүктүрүүнүн жана аларды мектептеги окууга даярдоонун максаттарын, милдеттерин, мазмунун, принциптерин, формаларын, методдорун жана каражаттарын аныктоону билүү;

КК4. Баланы иликтөөнүн, анын билиминин жана тарбиялуулугунун деңгээлин талдоонун негизинде, эрте жаш курактагы жана мектеп жашына чейинки балдар менен иштөөдө инсанга багытталган мамилени ишке ашырууну, балдар менен өз ара карым-катнаш мамиле түзүүнү билүү;

КК5. Эрте жаш курактагы жана мектеп жашына чейинки ар бир баланын өнүгүүсүн камсыз кылуу жана ага көмөк көрсөтүү максатында, балдардын ийгиликтүү өнүгүсүүнүн шарты катары карым-катнаштын жагымдуу психологиялык атмосферасын түзүү үчүн балдар психология- сынын негиздерин колдонууга даяр болуу;

КК6. Мектеп жашына чейинки балдардын өмүрүн жана ден соолугун корго, чыңоо жана травматизмден алдын алуу иштерин ишке ашырууда, мектеп жашына чейинки балдардын анатомиясынын, физиологиясынын өзгөчөлүктөрү жана ден соолугун камсыз кылуучу иш чаралары тууралуу билимдерин, педагогикалык процесстин санитариялык - гигиеналык шарттарын камсыз кылуу талаптарын колдонууга даяр болуу;

КК7. Мектепке чейинки билим берүү уюмундагы аныкталган күн тартибин жана сабактарын өткөрүүнү камсыз кылууга жана балдардын мазмундуу жашоосун уюштура алуу даяр болуу;

КК8. Мектеп жашына чейинки балдардын өнүгүүсүнүн, тарбиялуулугунун жана билимдүүлүгүнүн жетишилген деңгээлин анализдөөнүн жана баалоонун негизинде мектепке чейинки билим берүү уюмундагы бүтүндөй педагогикалык процессти долбоорлоо, ишке ашыруу жана анализдөө билгичтигине ээ болуу;

КК9. Мектеп жашына чейинки балдардын ишмердүүлүгүнүн бардык түрлөрүн жетектөөгө даяр болуу, балдарга үйрөткөн ишмердүүлүктүн түрлөрү боюнча педагогдун өзү аткаруу билгичтиктерине ээ болуусу; мектеп жашына чейинки балдарды өнүктүрүү, тарбиялоо жана окутуу максаттарга жетүүнү камсыз кылуу үчүн ишмердүүлүктүрдөрдү өнүктүрүү методикалары боюнча билгичтиктерге ээ болуу;

2. Социалдык – педагогикалык ишмердүүлүгү боюнча:

КК10. Ата- энелер менен кызматташуу билгичтигине ээ болуу жана аларга педагогика, психология жана мектеп жашына чейинки балдарды үй- бүлөдө тарбиялоо методикасы боюнча, баланын жана үй-бүлөнүн кызыкчылыктарын жана укуктарын коргоо, балдарды толук коомдоштуруу маселелери боюнча кеңешчилик жардам берүүгө даяр болуу;

КК11. Мектепке чейинки билим берүү уюмунун үй- бүлө менен иштөөнүн ар түрдүү формаларын жана методдорун колдонуу менен ата-энелер менен кызматташууга даяр болуу;

КК12. мүмкүнчүлүгү чектелген мектеп жашына чейинки балдар менен коррекциялык иштерди жүргүзгөн адистерге көмөк көрсөтүүгө даяр болуу.

3. Методикалык ишмердүүлүгү боюнча:

КК13. МЧББУдагы методикалык иш кагаздары, мектепке чейинки билим берүү жана тарбия тармагындагы ченемдик –укуктук документация менен иштөө билгичтигине ээ болуу;

КК14. Мектепке чейинки билим берүү жана тарбиялоо боюнча билим берүү стандарттардын негизинде окуу-усулдук материалдарды (календардык-тематикалык пландарды, сабактардын пландарын жана башкаларды түзүүгө) иштеп чыгууга жөндөмдүү; усулдук иштелмелерди туура түзүү жана жасалгалай алуу билгичтигине ээ болуу; мектеп жашына чейинки балдардын жетишилген натыйжаларын талдоонун негизинде балдардын инсанын өнүктүрүүнү жана балдарга тарбия- билим берүү ишмердүүлүгүн долбоорлоо билгичтигине ээ болуу;

КК15. Мектеп жашына чейинки балдар үчүн предметтик-өнүктүрүүчү чөйрөнү түзүү, курчап турган дүйнө жөнүндө маалыматты мектеп жашына чейинки балдар үчүн жеткиликтүү формага айлантуу билгичтигине ээ болуу.

КК16. Кесиптик адабиятты изилдөөнүн, өзүнүн жана башка педагогдордун ишмердүүлүгүн анализдөөнүн негизинде мектепке чейинки билим берүү багытындагы жаңы технологияларды жана педагогикалык тажрыйбаларды өздүк педагогикалык ишмердүүлүгүндө системалаштыруу, баалоо жана колдонуу билгичтиктерине ээ болуу, окутуунун техникалык каражаттарын жана компьютердик техниканы колдонуу билгичтигине ээ болуу.

Жогоруда көрсөтүлгөн компетенциялардын негизинде 050704 – Мектепке чейинки билим берүү адистигинин компетенциялардын матрицасы түзүлдү. (Тиркеме 1)

Окутуунун максаттары менен окутуунун натыйжаларынын дал келүүчүлүк матрицасы:

Күтүлүүчү натыйжалар	М-1	М-2	М-3	М-4
ОН-1	+	+	+	+
ОН-2		+	+	+
ОН-3		+	+	+
ОН-4		+		
ОН-5	+	+	+	+
ОН-6	+	+	+	
ОН-7	+	+		
ОН-8	+	+		
ОН-9	+	+		
ОН-10		+		

Окутуунун натыйжалары менен компетенциялардын дал келүүчүлүк таблицасы

№	Күтүлүүчү натыйжалар	Компетенциялар
---	----------------------	----------------

М -1 ОН-1	Өз ишин уюштурууну, кесиптик милдеттерди аткаруу методун жана ыкмаларын тандоону, алардын натыйжалуулугун жана сапатын баалоону билүү; кесиптик милдеттерди натыйжалуу аткаруу, кесиптик жана инсандык өнүгүү үчүн зарыл болгон маалыматтарды издөө, чечмелөө жана пайдалануу. Өзүнүн оозеки жана жазуу кебин мамлекеттик жана расмий тилде туура, далилдүү жана так түзүүгө жөндөмдүү; социалдык карым катнаш деңгээлинде чет тилдердин бирин өздөштүргөн.	ЖК-1 ЖК-3 ЖК-10
М -1 ОН-2	Кесиптик милдеттерди натыйжалуу аткаруу, кесиптик жана инсандык өнүгүү үчүн зарыл болгон маалыматтарды издөө, чечмелөө жана пайдалануу; кесиптик ишинде маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу.	ЖК-3 ЖК-4
М -1 ОН-3	Кесиптик ишинде маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу; болочок кесибинин маңызын жана социалдык баалуулугун түшүнүү, ага карай туруктуу кызыгуусуна ээ болуу.	ЖК-4 КК-1
М-2 ОН-4	Саламаттыкта жашоо, жаратылышты коргоо жана анын ресурстарын максаттуу пайдалануу үчүн алган керектүү билимин пайдаланууга жөндөмдүү.	ЖК-9
М-2 ОН-5	Өз ишин уюштурууну, кесиптик милдеттерди аткаруу методун жана ыкмаларын тандоону, алардын натыйжалуулугун жана сапатын баалоону билүү; Мектеп жашына чейинки балдарды окутуунун, тарбиялоонун, өнүктүрүүнүн жана аларды мектептеги окууга даярдоонун максаттарын, милдеттерин, мазмунун, принциптерин, формаларын, методдорун жана каражаттарын аныктоону билүү; Мектепке чейинки билим берүү жана тарбиялоо боюнча билим берүү стандарттардын негизинде окуу-усулдук материалдарды (календардык-тематикалык пландарды, сабактардын пландарын жана башкаларды түзүүгө) иштеп чыгууга жөндөмдүү; усулдук иштелмелерди туура түзүү жана жасалгалай алуу билгичтигине ээ болуу; мектеп жашына чейинки балдардын жетишилген натыйжаларын талдоонун негизинде балдардын инсанын өнүктүрүүнү жана балдарга тарбия- билим берүү ишмердүүлүгүн долбоорлоо билгичтигине ээ болуу.	ЖК-1 КК-3 КК-14
М-2 ОН-6	Командада иштөөнү, кесиптештер, жетекчилер жана кардарлар менен натыйжалуу баарлашууну билүү; мектеп жашына чейинки балдар үчүн предметтик-өнүктүрүүчү чөйрөнү түзүү, курчап турган дүйнө жөнүндө маалыматты мектеп жашына чейинки балдар үчүн жеткиликтүү формага айлантуу билгичтигине ээ болуу.	ЖК-5 КК-15.
М-3 ОН-7	Балдардын укуктары жана чоң адамдардын балдарга карата милдеттери жөнүндөгү негизги документтерди, мектеп жашына чейинки балдарды өнүктүрүү, тарбиялоо жана окутуу боюнча маселелери боюнча укуктук - ченемдик документтерди өздүк кесиптик ишмердүүлүгүндө колдоно билүү; МЧББУдагы методикалык иш кагаздары, мектепке чейинки билим берүү жана тарбия тармагындагы ченемдик –укуктук документация менен иштөө билгичтигине ээ болуу; мектепке чейинки билим берүү жана тарбиялоо боюнча билим берүү стандарттардын негизинде окуу-усулдук материалдарды (календардык-тематикалык пландарды, сабактардын пландарын жана башкаларды түзүүгө)	КК-2 КК-13 КК-14

	иштеп чыгууга жөндөмдүү; усулдук иштелмелерди туура түзүү жана жасалгалай алуу билгичтигине ээ болуу; мектеп жашына чейинки балдардын жетишилген натыйжаларын талдоонун негизинде балдардын инсанын өнүктүрүүнү жана балдарга тарбия билим берүү ишмердүүлүгүн долбоорлоо билгичтигине ээ болуу;	
М-3 ОН-8	Кесиптик милдеттерди натыйжалуу аткаруу, кесиптик жана инсандык өнүгүү үчүн зарыл болгон маалыматтарды издөө, чечмелөө жана пайдалануу; Мектепке чейинки билим берүү уюмундагы аныкталган күн тартибин жана сабактарын өткөрүүнү камсыз кылууга жана балдардын мазмундуу жашоосун уюштура алуу даяр болуу; мектеп жашына чейинки балдардын ишмердүүлүгүнүн бардык түрлөрүн жетектөөгө даяр болуу, балдарга үйрөткөн ишмердүүлүктүн түрлөрү боюнча педагогдун өзү аткаруу билгичтиктерине ээ болуусу; мектеп жашына чейинки балдарды өнүктүрүү, тарбиялоо жана окутуу максаттарга жетүүнү камсыз кылуу үчүн ишмердүүлүктүрдөрдү өнүктүрүү методикалары боюнча билгичтиктерге ээ болуу;	ЖК-3 КК-7 КК-9
М-3 ОН-9	Ата-энелер менен кызматташуу билгичтигине ээ болуу жана аларга педагогика, психология жана мектеп жашына чейинки балдарды үй-бүлөдө тарбиялоо методикасы боюнча, баланын жана үй-бүлөнүн кызыкчылыктарын жана укутарын коргоо, балдарды толук коомдоштуруу маселелери боюнча кеңешчилик жардам берүүгө даяр болуу; мектепке чейинки билим берүү уюмунун үй-бүлө менен иштөөнүн ар түрдүү формаларын жана методдорун колдонуу менен ата-энелер менен кызматташууга даяр болуу; мүмкүнчүлүгү чектелген мектеп жашына чейинки балдар менен коррекциялык иштерди жүргүзгөн адистерге көмөк көрсөтүүгө даяр болуу.	КК-10 КК-11 КК-12
М-4 ОН-10	МЧББУдагы методикалык иш кагаздары, мектепке чейинки билим берүү жана тарбия тармагындагы ченемдик –укуктук документация менен иштөө билгичтигине ээ болуу; мектепке чейинки билим берүү жана тарбиялоо боюнча билим берүү стандарттардын негизинде окуу-усулдук материалдарды (календардык-тематикалык пландарды, сабактардын пландарын жана башкаларды түзүүгө) иштеп чыгууга жөндөмдүү; усулдук иштелмелерди туура түзүү жана жасалгалай алуу билгичтигине ээ болуу; мектеп жашына чейинки балдардын жетишилген натыйжаларын талдоонун негизинде балдардын инсанын өнүктүрүүнү жана балдарга тарбия-билим берүү ишмердүүлүгүн долбоорлоо билгичтигине ээ болуу; мектеп жашына чейинки балдар үчүн предметтик-өнүктүрүүчү чөйрөнү түзүү, курчап турган дүйнө жөнүндө маалыматты мектеп жашына чейинки балдар үчүн жеткиликтүү формага айлантуу билгичтигине ээ болуу. Кесиптик адабиятты изилдөөнүн, өзүнүн жана башка педагогдордун ишмердүүлүгүн анализдөөнүн негизинде мектепке чейинки билим берүү багытындагы жаңы технологияларды жана педагогикалык тажрыйбаларды өздүк педагогикалык ишмердүүлүгүндө системалаштыруу, баалоо жана колдонуу билгичтиктерине ээ болуу, окутуунун техникалык	КК-13 КК-14 КК-15 КК16

	каражаттарын жана компьютердик техниканы колдонуу билгичтигине ээ болуу.	
--	--	--

4. 550700 Педагогика багытынын “Мектепке чейинки билим берүү” профилинин НББПсын ишке ашыруунун мазмуну жана окуу процессин уюштуруунун регламентөөчү документтери

4.1.Календардык окуу графиги

“Мектепке чейинки билим берүү” адистигинин НББП курс боюнча ишке ашыруу (теориялык окутуу, практика, аралык жана жыйынтыктоочу аттестация, каникулдар) базалык жана жумушчу окуу пландарда көрсөтүлөт. (Тиркеме 2)

4.2.Окуу планы

“Мектепке чейинки билим берүү” адистигинин НББП базалык жана жумушчу окуу пландар иштетилип чыккан. Окуу пландарда компетентүүлүктөрдү калыптандыруучу циклдардын (дисциплиналардын, практикалардын) логикалык удалаштыгы көрсөтүлгөн. (Тиркеме 3)

Жумушчу окуу планы

Жумушчу окуу планда ар бир дисциплинанын, модулдун эмгек сыйымдуулугу академиялык сааттар жана зачеттук бирдиктер менен көрсөтүлгөн. (Тиркеме 3)

4.3.Окуп-таанышуу, педагогикалык, кесип алдындагы практикалар

Практика НББПтын милдеттүү бөлүгү болуп, окутуунун практикага багытталган болуусун камсыз кылуучу окуу иштеринин түрү болуп саналат. ББНП ишке ашыруу үчүн төмөнкүдөй практиканын түрлөрү уюштурулат:

050704 – Мектепке чейинки билим берүү адистиги боюнча ББП ОКБ МБС ылайык практиканын төмөнкү түрлөрү каралган:

- Окуп-таанышуу практикасы;
- Педагогикалык практика;
- Кесип алдындагы (квалификационная) практика.

мөөнөтүнүн узактыгы	Практиканын аталышы	Семестри	Узактыгы	
			кредит менен	жума менен
1	Окуп-таанышуу практикасы	4	2	2
2	Педагогикалык практика	5	7	7
3	Кесип алдындагы (квалификациялык) практика	6	6	6

- окуу практикасы (2 жума);
- педагогикалык практикасы (7 жума);
- кесип алдындагы (дипломдук) практика (6 жума).

Практиканын бардык түрлөрү студенттердин кесиптик компетенцияларды өздөштүрүүсү учурунда билим берүү мекемеси тарабынан өткөрүлөт да, же чогултулган түрдө бир нече этап формасында, же чачыранды түрдө, теориялык сабактар менен айкалыштырылып жүргүзүлүшү мүмкүн. Практиканын ар бир түрүнүн максат, милдеттери, программасы жана отчеттуулук формасы билим берүү мекемеси тарабынан аныкталат. Практика мектепке чейинки мекемелерде өткөрүлүүгө тийиш. Практиканын жыйынтыгы боюнча аттестация тиешелүү мекемелердин документтери менен тастыкталган натыйжалардын негизинде жүргүзүлөт. Практиканын отчеттун тапшырган соң дифференциялык баа коюлат.

Окуп-таанышуу, педагогикалык, кесип алдындагы практикалар боюнча жумушчу программа (Тиркеме 4).

Практиканын негизги максаты - болочок тарбиячыларды кесиптик-практикалык жактан даярдоо менен алардын кесиптик-педагогикалык багытын калыптандыруу жана билим берүү системасынын, билим берүү мекемелеринин окуу- тарбия процесси менен тааныштыруу:

Окуу-таанышуу практика болочок бала бакчанын тарбиячысынын практикалык даярдыгынын системасынын алгачкы звеносу болуп эсептелет жана ал студенттин педагогикалык ишмердиктин бардык чөйрөсүн ар тараптуу өздөштүрүүгө багытталган. Теориялык билиминин негизинде алгачкы кесиптик көндүмдөрдү калыптандыруу максатында, адистиктердин өзгөчөлүгүнө ылайык мекемелерде уюштурулат.

Педагогикалык практика окутуу ишмердүүлүгүндө түздөн-түз студенттердин практикалык көндүмдөрүнө багытталган. Адистиктерди даярдоо боюнча жалпы маданий жана кесиптик компетенттүүлүгүн иш жүзүндө уюштуруунун конкреттүү «материалдардын негизинде айрым милдеттерди ишке ашырууда кесиптик көндүмдөрдү калыптандырууга багытталган. Кесиптик жана орто билим берүүнүн багытына жана адистигине жараша өндүрүштүк мекеме уюмдарда өткөрүлөт.

Кесип алдындагы практика окутуунун жыйынтыктоочу этабы болуп эсептелинет жана ал студенттер тарабынан окутуунун теориялык, практикалык программасын толук өздөштүрүлгөндөн кийин адистигине жараша өндүрүштүк мекеме уюмдарында гана өткөрүлөт.

Студенттин негизги тапшырмасы теориядан алаган билимин практикада колдоно билүү жана жыйынтыктоо.

5. НББПсын окуу-методикалык жана маалыматтык камсыздоо (050704 – Мектепке чейинки билим берүү адистиги боюнча НББП нын талаптары)

050704 – Мектепке чейинки билим берүү адистиги боюнча кесиптик негизги билим берүү программасы төмөнкү окуу циклдери окуп-үйрөнүүнү талап кылат:

- Жалпы билим берүүчү цикл;
- Жалпы гуманитардык цикл;
- математика жана табигый-илимий цикли;
- кесиптик цикл жана бөлүмдөрдү;
- дене тарбия;
- практика:
 - окуп таанышуу практикасы;
 - педагогикалык практика;
 - кесип алдындагы практика.

- жыйынтыктоочу мамлекеттик аттестация.
- Ар бир окуу цикли милдеттүү бөлүккө жана билим берүү мекемесинин ОМКсы тарабынан аныкталуучу вариативдүү бөлүккө ээ.

Кесиптик негизги билим берүү программасынын циклдериндеги милдеттүү бөлүк аларды өздөштүрүүгө бөлүнгөн убакыттын көлөмүнүн 80 пайызга жакынын түзөт. Вариативдүү бөлүк (20 пайызга жакын) базалык бөлүктөгү дисциплиналардын мазмуну менен аныкталган билимдерди, билгичтиктерди, көндүмдөрдү жана компетенцияларды кеңейтүүгө жана тереңдетүүгө, ийгиликтүү кесиптик ишмердик үчүн зарыл болгон кошумча компетенцияларды, билгичтиктерди жана билимдерди алууга мүмкүндүк берет. Вариативдүү бөлүктүн дисциплиналары билим берүү мекемеси тарабынан аныкталат.

- «Социалдык-гуманитардык циклдин» милдеттүү бөлүгү төмөнкү дисциплиналардын окулушун талап кылат: «Кыргызстандын тарыхы», «Философия», «Кыргыз жана адабияты», «Чет тил», «Орус тили», «Манас таануу», «Кыргызстандын географиясы», «Социология».

- «Математика жана табияттаануу циклинин» милдеттүү бөлүгү төмөнкү дисциплиналарды үйрөнүүгө багытталат: «Кесиптик математика», «Информатика», «Экологиялык негиздери».

- Кесиптик цикл жалпы кесиптик дисциплиналардан жана атайын кесиптик дисциплиналардан турат: «Психология», «Дошкольная педагогика», «Педагогикалык чеберчиликтин негиздери», «Коррекциалык педагогика», «Курактык анатомия, физиология жана гигиена», «Эне тили», «Балдардын сөзүн өстүрүүнүн методикасы», «Балдар адабияты жана көркөм окуу менен», «Мектепке чейинки балдардын математикалык өнүгүүсүнүн методикасы» «Экологиялык билим берүү методикасы», «Сүрөт өнөрүнүн методикасы», «Дене тарбиясынын методикасы», «Музыканы өнүктүрүүнүн методикасы», «Көркөм кол эмгегинин практикumu жана конструкташтыруу», «Кол өнөрчүлүк ишмердүүлүгү жана кол өнөрчүлүктүн методикасы», «Кесиптик ишмердүүлүктөгү маалыматтык коммуникациялык технологиялар», «Мектепке чейинки билим берүүнү уюштуруунун теориялык негиздери», «Мектепке чейинки билим берүүнү уюштуруунун теориялык негиздери», «Үй бүлө педагогикасы», «Тарбиялык иштердин методикасы», «Мектепке чейинки мекемелерде иш кагаздарын уюштуруу», «Балдарды мектепке даярдоо», «Социалдык психология», «Кесипке киришүү», «Мектепке чейинки балдардын оюн ишмердүүлүгүнүн теориясы жана методикасы», «Үй бүлө психологиясы» дисциплиналарын окутууну талап кылат.

- «Дене тарбия» өзүнчө бөлүм катары вариативдүү бөлүксүз берилет.

5.1. Окуу процессин кадрдык камсыздалуусу

Жетекчиликтин максаттуу ишинин натыйжасында окутуучулук курамды жөндөмдүү, татыктуу, илимий потенциалдык деңгээли жогору менен кадрлык камсыздалган. Бөлүмдүн кызматкерлери өз ара бири-бири менен мамилечил. Мектепке чейинки билим берүү ПЦКда 14 жогорку билимдүү окутуучулук курам эмгектенет. Окутуучулук курам ББнүн отличниктери, мыктылары, педагогика илиминин кандидаты, магистрлар менен толукталып, билимдерди сапаттуу өтүүдө.

Окутуучулар квалификациясын жогорулатып, билим берүүдөгү долбоорлорго, семинарларга үзгүлтүксүз катышып турушат.

5.2. 050704 – Мектепке чейинки билим берүү адистиги боюнча негизги билим берүү программасынын окуу-методикалык, маалыматтык жактан камсыздалышы.

НББПсын ишке ашыруу ар бир студенттин маалыматтар базасына жана негизги билим берүү программасынын дисциплиналарынын толук тизмеси боюнча түзүлгөн китепканалык фонддорду пайдалана алуусу менен камсыз кылынуусу керек. Кесиптик орто окуу жайларынын билим берүү программасы лабораториялык практикумдарды жана практикалык сабактарды (түзүлүүчү компетенцияларды эсепке алуусу менен аныкталат)

камтыйт.

Кесиптик билим берүүнүн негизги программасын иш жүзүнө ашыруу үчүн студенттерди окуу адабияты же электрондук адабият менен камсыз кылуу бир студентке 0,5 экземплярдагы ченем ылайык келиш керек. Окуу маалыматынын булактары заманбап талаптарга жооп берүүсү керек. Билим берүү процессинде мыйзам чыгаруу актылары, ченемдик документтер, кесиптик багыт берүүчү мезгилдүү басылмадагы материалдар пайдаланылат.

Библиотекалык фондду комплектөөдө студенттер окуп үйрөнүүгө тийиш болгон бүт предметтердин циклдери боюнча негизги жана кошумча адабияттар акыркы 10 жыл аралыгында басмадан чыккан же электрондук варианттагы басылмалар менен жыл сайын толукталып турат.

Окууга тиешелүү адабияттардан сырткары китепкана фондунда расмий, библиографиялык жана мезгилдүү басылмалар бар.

Электрондук басылмаларды колдонууда окуу жайы окулуучу дисциплиналардын өлчөмүнө ылайык лицензияда көрсөтүлгөн программалык талаптарды аткаруу үчүн, ар бир студенттин компьютердик класста иштөөсүнө шарт түзүлгөн.

Колледждеги бардык компьютерлер интернет жана ТалМУнун интернет тармагына туташтырылган, AVN кийинчерээк Ебилим системасынын базасы үчүн резервдик сервер түзүлгөн, маалымат коопсуздугу камсыздалган. Колледж жана бөлүмдөр үчүн сайт түзүү аянтчасы кеңейтилди. Студенттер ТалМУнун электрондук библиотекасынан, автоматташтырылган библиотекалык системасынын кызматтарынан пайдалана алышат. Методикалык дисциплиналар басма жана колдо жасалган көрсөтмө куралдар менен жабдылган. Окуу-методикалык колдонмолор, силлабусстар иштелип чыккан жана студенттерге таркатылган.

5.3. Окуу процессинин материалдык-техникалык камсыздалуусу

Студенттерди кесиптик орто окуу жайларынын окуу планында алдын ала каралган лабораториялык, дисциплиналык жана дисциплиналар аралык, практикалык даярдоону камсыз кылуу үчүн КОББ КББНПны ишке ашыруучу кесиптик орто окуу жайларынын аракеттеги санитардык жана өрткө каршы эрежелери менен нормаларга ылайык келүүчү материалдык-техникалык базасы менен камсыздалынган.

Кабинеттердин, кааналардын тизмеги:

Колледждин окуу процесси эки сменада жүргүзүлөт, “Мектепке чейинки билим берүү” адистиги 3 аудиторияны пайдаланат. Аудиториялык сабактарды жана СӨАИни уюштуруу үчүн шарттар толук түзүлгөн. Аудиторияларга атайын проекторлор орнотулган, окуу-методикалык кабинет жана компьютердик класстар түзүлгөн. Санитардык-гигиеналык жана коопсуздук эрежелерине жооп берет.

Бөлүмдүн кааналары:

- Кыргыз тили жана кыргыз адабияты (көрсөтмө куралдары, сөздүк);
- Орус тили жана орус адабияты (көрсөтмө куралдары, сөздүк);
- Чет тили (көргөзмө куралдары, сөздүк, Интернетке ээ жеке компьютер);
- Математика (көрсөтмө куралдар)
- Информатика (көрсөтмө куралдар, персоналдык компьютер);
- Кыргызстандын тарыхы (көрсөтмө куралдары)
- Манас таануу (көргөзмө куралдары, "Манас" - бардык томдор);
- Тарых (көрсөтмө куралдар);
- География жана экология (көргөзмө куралдары, дүйнө картасы);
- Физика (көрсөтмө куралдар, шаймандар);
- Химия (көрсөтмө куралдар, шаймандар);
- АЧД (көрсөтмө куралдар);
- Социалдык жана экономикалык сабактар (көрсөтмө куралдар).

№ 103 Дене тарбия адистигинин каанасы

№ 208 Ритмика

№ 310 Көркөм өнөр чыгармачылыгы борбору

№ 404 Мектепке чейинки билим берүү лабораториясы

№ 409 Музыканы окутуу усулу

№ 406 Тил лабораториясы

Предметтер боюнча кабинеттер: гуманитардык жана социалдык-экономикалык дисциплиналар кабинети, педагогика жана психология кабинети, физиология, анатомия жана гигиена; чет тилдер; кыргыз тилин окутуу; орус тилин окутуу; математиканы окутуу; табият таанууну окутуу; музыка жана музыкалык тарбия; эмгекке (технологияны) окутуунун методикасы; балдар адабияты кабинети.

Атайын кабинеттер: көркөм өнөр жана эмгекти окутуу кабинети;

Лаборатория: информатика жана информациялык-коммуникативдик технологиялар.

Спорттук комплекс: ритмика жана бий залы.

Залдар: китепкана, окуу залы, Интернетке туташтырылган компьютердик класс, актовый зал.

НББПны иштеп чыгууда бүтүрүүчүлөрдүн социалдык-инсандык компетенцияларын калыптандырууда жаштар комитети түзүлүп, алар социалдык-маданий иш чараларды уюштурушат.

6. Студенттердин жалпы маданий компетенцияларын өнүктүрүүнү камсыздоодо ТалМУнун КОБББ социалдык-маданий чөйрөсүнө мүнөздөмө

Колледжде студенттердин жашоо турмушун ар тараптан камтыган студенттик өз алдынча башкаруу системасы жөнгө салынган. Студенттик өз алдынча башкаруу органынын ишмердүүлүгү «Студенттик парламент жөнүндөгү жобого» жооп берет.

Студенттик өз алдынча системасынын курамына окуу группаларынын староста, лидерлери кирет.

Студенттик парламент окуу жайдын студенттердин жашоо турмушуна карай кеңири түрдөгү ыйгарымдуу укуктарга жана реалдуу мүмкүнчүлүктөргө карай өз алдынча ишмердүүлүктөргө ээ. Колледждин студенттик парламентинин төрагасы университеттеги жана шаардагы жаштардын ар кандай долбоорлоруна, иш-чараларына активдүү катышат.

Окуу иштеринен тышкаркы иштерди университетте тарбия иштери боюнча проректор координациялайт. Студенттер университетте өз тандоолору жана кызыгуулары боюнча ар кандай багыттагы иш-чараларга катышууга мүмкүнчүлүктөрү бар.

Университетте салтка айланган иш-чаралар төмөнкүлөр: «Билим күнү», «Күзгү бал», «Студенттер күнү», конкурстар «Сармерден», «Ден-соолук күнү», «Жеңиш күнү», сергек жашоону колдоо боюнча кросс, спартакиадага студенттер жыл сайын катышышат. Студенттер мындан тышкары ар кандай иш-чараларга, тарбиялык ачык сааттарга катышышат.

Студенттерге өзгөчө ийгиликтери, коомдук, илимий иштерге активдүү катышуулары үчүн ар кандай формадагы моралдык жана материалдык колдоолор да көрсөтүлүп турат. Ар бир жарым жылдыктын жыйынтыгы менен өзгөчө таланттуу студенттерге (маданий, спорттук, илимий-изилдөөчүлүк ишмердүүлүктөрү) белектер, дипломдор, мактоо барактары, ыраазылык каттар берилет.

Секциянын иштеринин негизги багыттарынын бири – бул студенттерди социалдык жактан колдоо болуп эсептелет. Университеттин коомдук иштерине активдүү катышкандарга, окуунун отличниктерине, спортсмендерге, ошондой эле социалдык жактан колдоого муктаж үй-бүлөдөгү студенттерге окуусу боюнча төлөмдөрүнө жеңилдиктер каралган.

Колледжде тарбиялык иш-аракеттер көп деңгээлдеги үзгүлдүксүз билим берүү процессинин негизги, бөлүнбөгөн бир бөлүгү болуп саналат.

7. ББП САПАТЫН БААЛОО

7.1. Кесиптик ишмердүүлүктөрдүн негизги түрлөрүн, кесиптик жана жалпы компетенцияларды өздөштүрүүлөрүн көзөмөлдөө жана баалоо.

ПОК студенттердин сапаттуу өздөштүрүүлөрүн баалоодо учурдагы жетишүүлөрүн, семестр аралык жетишүүлөрүн, мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестацияларды көзөмөлдөйт.

Студенттердин жана бүтүрүүчүлөрдүн сапатын баалоо негизги эки багытта жүргүзүлөт:

- дисциплиналарды өздөштүрүү деңгээлин баалоо;
- Студенттердин компетенцияларын баалоо.

Билимдин учурдагы көзөмөлүнө студенттердин күнүмдүк жана тематикалык билимдерин баалоолор кирет. Ал семестр ичиндеги практикалык, лабораториялык, аудиториядагы өз алдынча иштердин, курстук иштердин, тес тирлөөгө катышкандары, үй тапшырмаларды аткаруулары ж.б. иштердин аткарылышынын жыйынтыктарын өз ичине камтыйт.

Окутуучунун учурдагы көзөмөлдүн формаларын жана методдорун окуу дисциплинасынын өзгөчөлүгүнө, кесиптик модулдарга, билимдерине карай тандайт. Билимдин учурдагы көзөмөлүнүн төмөндөгүдөй түрлөрү бар:

- Студенттердин теориялык даярдыктарына багытталган бардык сабактарын оозеки суроо;
- Студенттердин теориялык даярдыктарына багытталган бардык сабактарын оозеки суроо жана отчетторун анализдөө;
- Жазуу түрүндөгү үй тапшырмаларынын аткарылышын анализдөө;
- Текшерүү иштери;
- тес тирлөө;
- Аудиториялык жана аудиториядан тышкаркы иштердин отчетун анализдөө (жазуу же оозеки түрдө);
- Окуу практикалары боюнча текшерүү иштери.

Семестр аралык аттестация – бул белгилүү бир дисциплиналар жана кесиптик модулдар боюнча аттестациянын формасы, ошондой эле ал курамдын элементтери: дисциплина аралык курстар, окуу практикалар (өндүрүштүк окутуулар), өндүрүштүк жана диплом алдындагы практикалар. Алар дисциплиналар, кесиптик модулдар (дисциплина аралык курстар, окуу практикалар (өндүрүштүк окутуулар), өндүрүштүк жана диплом алдындагы практикалар бүткөндөн кийин жүргүзүлөт.

Окуу дисциплиналарын өздөштүргөндөн кийин окуу жайдын аныктамасы менен аралыктагы аттестациялар коюлат:

- зачет;
- экзамен;
- экзамен (комплектүү);
- курстук иштер (проект);
- экзамен (квалификациялык).

ПОК койгон талаптарына этап-этап менен жооп бергендей студенттерди аттестациялоо үчүн алардын билимдерин, билүүлөрүн, практикалык тажрыйбаларын, компетенцияларды өздөштүрүүлөрүн (жетишүүлөрүн учурда көзөмөлдөө жана семестр

аралык аттестация) баалоо каражаттарынын фонду түзүлөт.

Студенттердин аралык аттестациялары үчүн окуу дисциплиналары, дисциплина аралык курстар боюнча билим берүүчү мекеме өз алдынча баалоо каражаттарынын фонду иштеп чыгат жана бекитет, ал эми кесиптик модулдар жана мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестациялар үчүн билим берүүчү мекеме жумуш берүүчүлөрдүн болжолдуу оң корутундуларынын негизинде иштеп чыгат жана бекитет.

Аралык аттестация үчүн студенттер окуу дисциплиналардын окутуучуларынан тышкары башка аралаш дисциплиналардан берген окутуучуларды да активдүү катышууга чакыруу зарыл. Штаттан тышкаркы эксперттер катары жумуш берүүчүлөр тартылат.

7.2 Мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестация.

Бүтүрүүчүнүн мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестациясынын негизги пердмети КР орто кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартына ылайык билим берүү программасынын негизги кесиптик билим берүү программасына аныкталат жана ал бүтүрүүчүнүн теориялык даярдыгын, жалпы жана кесиптик компетенцияларынын калыптануусун сапаттык баалоосу болуп эсептелет. Бүтүрүүчүнүн квалификациясын баалоо жумуш берүүчүнүн катышуусу менен жүргүзүлөт.

Мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестациянын программасы студентке мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестацияга алты ай калганга чейин жеткирилет.

Мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестациянын программасында бүтүрүүчүнүн жетишкендиктерин негизги билим берүү программасынын талаптарына жооп бере тургандай экенин баалоо үчүн баалоо каражаттарынын фонду түзүлөт. Анда бүтүрүүчүнүн билими, билүүсү, калыптанган компетенцияларынын деңгээли бааланат. Баалоо каражаттарынын фонду жумуш берүүчүлөрдүн макулдугу менен иштелип чыгат жана бекитилет.

Студенттерди мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестацияга киргизүү үчүн негизги шарттар – бул КР орто кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартына ылайык билим берүү программасынындагы кесиптик модулдардын бардыгын өздөштүргөндүгү тууралуу документтердин (теориялык материалдарды жана жана практиканын бардык түрлөрүнөн үйрөнгөн компетенциялардын) болушу.

Аттестациялык сынактардын түрлөрү жана мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестациянын мазмуну, аттестациялык сынактарга даярдык жана анын жүрүшү, мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестациянын натыйжасын баалоо критерийлери жөнүндөгү маалыматтар студентке мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестация башталганга алты ай калганга чейин жеткирилиши керек.

Мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестациянын жүрүү мөөнөтү окуу процессинин графигине ылайык түзүлөт.

ОКББ НКББП ТҮЗҮҮЧҮЛӨР

Иштеп чыккандар:

1. Кудабоева Г.Б., секция башчысы «Педагогика» секциясы Г.Б.
2. Момоконова С.А. «Педагогика» секциясынын окутуучусу С.А.
3. Батыркулова А.С. «Педагогика» секциясынын окутуучусу А.С.
4. Калманова Б.Б. «Педагогика» секциясынын окутуучусу Б.Б.
5. Бузурманова Б.Б. Талас шаарындагы “Теремок” бала бакчасынын башчысы Б.Б.

“Педагогика” секциясынын отурумунда каралды жана жактырылды
протоколу № 10 “2” 06 2024-ж.

“Педагогика” секциясынын
башчысы, филос.и.к., доцент Г.Б. Кудабоева Г.Б.

ТалМУнун ОУК каралды жана бекитилди
№ 10 “2” 06 2024-ж.

Макулдашылды:

ТалМУнун ОБ башчысы С.Т. Нукушев С.Т.